

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
ІНСТЫТУТ МОВЫ І ЛІТАРАТУРЫ
ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА І ЯНКІ КУПАЛЫ НАН БЕЛАРУСІ

2022

ТЫПАЛОГІЯ ўЗАЕМАСУВ'ЯЗЕЙ БЕЛАРУСКАЙ
І РУСКАЙ МОЎ І ПРАБЛЕМЫ НАЦЫЯНАЛЬнай
САМАІДЭНТЫФІКАЦЫІ

МАТЭРЫЯЛЫ
МІЖНАРОДНАЙ НАВУКОВАЙ
КАНФЕРЭНЦЫІ
(Мінск, 19 – 20 красавіка 2011 г.)

Мінск
“Права і эканоміка”
2011

Міністэрства навукі і інфармацыйна-тэхналягічнай палітыкі Беларусі

УДК 808.26-3
ББК 83.3
Т93

Рэцэнзенты:
кандыдат філалагічных навук, прафесар кафедры
агульнага мовазнаўства МДЛУ А.Г. Лукашанец,
кандыдат філалагічных навук, загадчык аддзела гісторыі
беларускай мовы Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа
і Янкі Купалы НАН Беларусі Н.В. Паляшчук

Рэдакцыйная калегія:
В.М. Нікалаева, І.У. Кандрацэня, І.У. Ялынцава

Т93 **Тыпалогія ўзаемасувязей беларускай і рускай моў і праблемы на-**
цыянальнай самаідэнтыфікацыі: матэрыялы Міжнароднай навуковай
канферэнцыі (Мінск, 19 – 20 красавіка 2011 г.). / Інстытут мовы і
літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі. – Мінск :
Права і эканоміка, 2011. – 375 с.
ISBN 978-985-442-949-6.

У зборнік уключаны матэрыялы, у якіх разглядаюцца актуальныя праблемы
беларуска-рускага двухмоўя, супастаўляльнага даследавання лексікі, фразеалогіі,
словаўтварэння, граматыкі, сінтаксісу, марфаналогіі, а таксама пытанні лексікаграфіі,
перакладу і моўнай адукацыі ва умовах білінгвізму.

УДК 808.26-3
ББК 83.3

*Адказнасць за аўтэнтычнасць цытат і дакладнасць фактаў
нясуць аўтары тэкстаў.*

ISBN 978-985-442-949-6

© ДНУ “Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба
Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі”, 2011
© Афармленне. ВТАА “Права і эканоміка», 2011

ЧИТАЛЬНЫЙ ЗАЛ
ДЛЯ НАУЧНОЙ РАБОТЫ

<i>А.М. Цясевіч (Мінск)</i> ПУНКТУАЦЫЙНА-ГРАФІЧНАЕ АФАРМЛЕННЕ МАСТАЦКІХ ТЭКСТАЎ	327
<i>Ю.Н. Чагайда (Мінск)</i> КОГНИТИВНЫЕ ПЛАНЫ КАК СИСТЕМНЫЕ СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖА (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНОВ Б. ВАСИЛЬЕВА «В СПИСКАХ НЕ ЗНАЧИЛСЯ» И В. БЫКОВА «СОТНІКАЎ»)	332
<i>М.К. Чарнякевіч (Мінск)</i> КРЫНІЦЫ ВЫВУЧЭННЯ СІСТЭМЫ НАЙМЕННЯЎ КУЛЬТАВЫХ ПАБУДОЎ У СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ: ТЫПАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ	336
<i>В.М. Шавель (Баранавічы)</i> ПРАСТАМОЎНАЯ ЛЕКСІКА Ў СЛОЎНІКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ	341
<i>Н.Э. Шандроха (Гродна)</i> МАЎЛЕНЧАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ СТУДЭНТА ЯК СКЛАДНІК ЯГО ДУХОЎНАЙ КУЛЬТУРЫ ВА ЎМОВАХ БЕЛАРУСКА-РУСКАГА ДВУХМОЎЯ	346
<i>Шарлай Марына (Дрэздан, Германія)</i> СЕМІЯТЫЧНЫ АНАЛІЗ БЕЛАРУСКА-РУСКАГА ДВУХМОЎЯ	350
<i>Н.В. Шульга (Мінск)</i> СУПАСТАЎЛЯЛЬНЫ АНАЛІЗ НЕКАТОРЫХ АСПЕКТАЎ ЛЕКСІЧНЫХ СІСТЭМ БЕЛАРУСКАЙ І РУСКАЙ ЛІТАРАТУРНЫХ МОЎ (НА МАТЭРЫЯЛЕ ПЕРАКЛАДУ АНГЛІЙСКІХ РЭДУПЛІКАТЫЎНЫХ УТВАРЭННЯЎ)	355
<i>К. Д. Шчасная (Мінск)</i> УЗАЕМАДЗЕЯННЕ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ З РУСКАЙ НА МЯЖЫ СТАГОДДЗЯЎ: ЛЕКСІКА І ГРАМАТЫКА	359
<i>А.М. Якушава (Мінск)</i> СУБ'ЕКТЫЎНА-АЦЭНАЧНЫЯ НАЙМЕННІ АСОБ У МАСТАЦКАЙ ПРОЗЕ (НА МАТЭРЫЯЛЕ АРЫГІНАЛЬНЫХ ТВОРАЎ І.П. ШАМЯКІНА І ІХ ПЕРАКЛАДАЎ НА РУСКУЮ МОВУ)	364

- КХБ** – Кулагін, А.М. Каталіцкія храмы на Беларусі: энцыкл. дав. / А.М. Кулагін. – Мінск : БелЭн, 2000. – 216 с.
- Лакотка** – Лакотка, А. Беларускія мячэці / А. Лакотка // Беларуская мінуўшчына. – 1996. – № 4. – С. 34 – 37.
- Лаўрэцкі** – Лаўрэцкі, Г. Казань у камені: архітэктурная спадчына Літоўскай Русі / Г. Лаўрэцкі // Праваслаўе. – 2000. – № 9. – С. 87 – 97.
- ПХБ** – Кулагін, А.М. Праваслаўныя храмы на Беларусі: энцыкл. дав. / А.М. Кулагін. – Мінск : БелЭн, 2001. – 328 с.
- РССМ** – Будзько, І.У. Рэлігійны слоўнік старабеларускай мовы / І.У. Будзько. – Баранавічы : Баранав. узбуйн. друк., 2003. – 260 с.
- РЦБ** – Рэлігія і царква на Беларусі : энцыкл. давед. / рэдкал. : Г.П. Пашкоў [і інш.]. – Мінск, БелЭн, 2001. – 368 с.
- САГ** – Струкава, С.М. Слоўнік архаізмаў і гістарызмаў (па творах беларускай мастацкай літаратуры і публіцыстыкі) / С.М. Струкава. – Мінск : Бел. навука, 2007. – 655 с.
- ТСБМ** – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : У 5-ці т. – Мінск : Гал. рэд. БСЭ, 1977 – 1984. – Т. 1 – 5.
- ЭСБМ** – Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск : Навука і тэхніка, 1978 – 2010. – Т. 1 – 13.

В.М. Шавель (Баранавічы)

ПРАСТАМОЎНАЯ ЛЕКСІКА Ў СЛОЎНІКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Сучасны стан мовы, як адзначаюць вучоныя, характарызуецца тым, што розныя тыпы маўлення ў большай ці меншай ступені становяцца пранікальнымі для іншастыльёвых моўных сродкаў. Гэтыя працэсы выклікаюць неабходнасць удасканалення існуючых прынцыпаў лексікаграфічнай падачы стылістычнай інфармацыі.

Тэарэтычна можна ўявіць сабе такія спосабы удасканалення сістэмы стылістычных памет у слоўніках, як увядзенне новых дадатковых памет, ці наадварот, адмаўленне ад некаторых з іх. На практыцы такія спосабы удасканалення могуць быць эфектыўна рэалізаваны, калі ў лексічнай сістэме агульнанароднай мовы будзе капчаткова вырашана пытанне пра месца ў ёй некаторых лексічных пластоў. Так, праблема вылучэння прастамоўнай лексікі, прапанаваная для разгляду яшчэ ў 50-я гады мінулага стагоддзя Ю.С. Сарокіным, застаецца нявырашанай да нашага часу. Адны даследчыкі (Ю.С. Сарокін, А.Д. Грыгор’ева, М.Я. Цікоцкі і інш.) разглядаюць прастамоўе як стылістычны пласт лексікі літаратурнай мовы, які размяшчаецца на перыферыі яе слоўнікавага складу; іншыя (Я.М. Галкіна-Федарук, А.В. Калінін, Ю.М. Скрабнёў, М.М. Шанскі і інш.) лічаць, што прастамоўе не ўваходзіць у слоўнікавы склад літаратурнай мовы.

Тэрмінам «прастамоўе» ў мовазнаўстве звычайна называюць сукупнасць тых асаблівасцей масавага гардэскога маўлення, якія знаходзяцца за межамі строга ўнармаванай літаратурнай мовы. Называць прастамоўем разнастайныя нелітаратурныя і каліялітаратурныя словы, звароты маўлення, граматычныя

формы і г.д. (акрамя дыялектных і жаргонных) дастаткова зручна: уводзіцца адзіны агульны тэрмін для ўсіх з'яў падобнага тыпу [10]. Але ў такім шырокім разуменні прастамоўя ёсць і істотны недахоп. Пры такім разуменні не робіцца адрозненне паміж словамі грубавата-экспрэсіўнымі і грубымі, з аднаго боку, і проста няправільнымі.

Як экспрэсіўную разнавіднасць размоўнай лексікі разглядае прастамоўную лексіку М.Я. Цікоцкі: «гэта стылістычна зніжаныя словы, якія часцей маюць адмоўнае значэнне: *валацуга, вытерці, гніда, гуля, звягня* і інш.» [12, 110]. Па меркаванні М.М. Кожынай, па «ступені літаратурнасці» і па стылістычнай афарбоўцы лексіка вусна-размоўнага маўлення прадстаўлена наступнымі разнавіднасцямі: 1) лексіка ўласна размоўная, нярэдка з адценнем фамільярнасці; 2) лексіка прастамоўная. Уласна размоўныя словы не парушаюць нормаў літаратурнай мовы і абмежаваны толькі сферай ужывання (вусна-бытавой), а прастамоўныя як бы стаяць на мяжы літаратурнага ужывання і нават звычайна выходзяць за межы літаратурнай мовы. Прастамоўе М.М. Кожына дзеліць на грубае (у той жа час нелітаратурнае), напрыклад: *пуза, рыла, хахаль, шпана, шамаць, трэскаць* і інш.; і нягрубае (дапушчальнае ў вусным маўленні), напрыклад: *беліберда, праныра, пустамеля, ляпнуць* і інш. [6, 129-130].

Акцэнтуючы ўвагу на неаднароднасці прастамоўнай лексікі, А.В. Калінін падзяляе яе на тры групы.

1. Грубавата-экспрэсіўная лексіка. Тэрмін сам па сабе дастаткова поўна характарызуе гэту разнавіднасць прастамоўнай лексікі: першая яго частка гаворыць пра зніжанае, грубаватае гучанне такіх слоў, другая частка сведчыць пра выразнасць слоў гэтага тыпу. «Выразнасць гэтых слоў, экспрэсія, якая змяшчаецца ў іх, у нейкай меры кампенсуе іх грубасць. Многія з іх дазваляюць коратка і дакладна выразіць адносіны (часцей за ўсё адмоўныя) да якога-небудзь чалавека, з'явы і г.д. Гэта ёмкая словы, якія не так лёгка замяніць без страт нейтральнымі па стылі сінонімамі».

2. Грубая лексіка. Празмерная грубасць гэтай лексікі робіць яе недапушчальнай у маўленні культурных людзей, напрыклад: *буркалы, сцэрва, паскудны* і інш.

3. Уласна прастамоўная лексіка [5, 160]. Уласна прастамоўнай лексікай вучоны называе лексіку, якая не валодае асаблівай экспрэсіяй і не грубую, а проста нелітаратурную, няправільную. Падкрэслівае А.В. Калінін і тое, што ўласна прастамоўная лексіка нагадвае дыялектную і адрозніваецца ад апошняй толькі тым, што абласныя словы замацаваны за пэўнай тэрыторыяй, а ўласна прастамоўная лексіка ужываецца недастаткова культурнымі людзьмі ці людзьмі, якія не сочаць за сваім маўленнем і амаль усе ўласна прастамоўныя словы маюць дакладныя сінонімы ў літаратурнай мове [5].

Як лічыць Л.А. Ввядзенская, дакладнага размежавання паміж прастамоўнымі і размоўнымі словамі правесці нельга, бо іх аб'ядноўвае цэлы шэраг агульных прымет:

1. Агульным для прастамоўных і размоўных слоў з'яўляецца характар перадаваемай імі экспрэсіі: з прастамоўнымі словамі збліжаецца тая частка

размоўнай лексікі, у якой заключана адмоўная ацэнка з'яў акаляючай рэчаіснасці. Аднак ступень праяўлення гэтай экспрэсіі неаднолькавая: прастамоўныя словы адрозніваюцца большай грубасцю.

2. Аб'ядноўвае прастамоўныя і размоўныя словы і агульнасць іх паходжання: і тыя, і другія звычайна з'яўляюцца спрадвечна беларускімі і не могуць быць дакладна перакладзены на іншыя мовы.

3. Характарызуюцца прастамоўныя і размоўныя словы і агульнасцю шэрагу марфалагічных паказчыкаў. Да іх ліку адносяцца суфіксы *-ан*, *-ун* са значэннем асобы, звязаныя з яе адмоўнай характарыстыкай: *гарлапан*, *санун*, *пузан* і інш.

Аб'ядноўваюць размоўную і прастамоўную лексіку і некаторыя агульныя для іх прэфіксы, напрыклад, *вы-*, *за-*, якія ўказваюць на паўнату, вычарпанасць праяўлення дзеяння: *выбегать* (прост.), *выблевать* (прост.), *забагацець* (разм.), *загусіць* (разм.), *закусаць* (разм.), *выкалупаць* (разм.), *выкашляць* (разм.), *вызубрыць* (разм.), *затиранить* (прост.) і інш. Агульным марфалагічным паказчыкам размоўнай і прастамоўнай лексікі з'яўляецца наяўнасць у яе складзе вялікай колькасці назоўнікаў агульнага роду з адмоўнай экспрэсіяй: *забіяка*, *недатрога*, *недавучка*, *непаседа*, *пакса* (разм.); *балаболка*, *прапаза*, *праныра*, *расіяна* (прост.) [4, 125-126].

Як падкрэслівае Г.М. Складзюска, не менш складана размежаваць *разм.* ці *прост.* экспрэсіўную лексіку, якая ўяўляе сабой метарафарычныя пераносы: *мядзведзь*, *казёл* і інш. Лексіка гэтай катэгорыі, незалежна ад паметы *разм.* ці *прост.*, валодае шэрагам агульных асаблівасцей і прымет: бытавая канкрэтнасць семантыкі, наўмысная зніжанасць вобраза; выражаная адмоўная характарыстыка; ёмкасць лексічнага значэння – адно слова выражае цэлас меркаванне, і часта бывае цяжка знайсці нейтральны эквівалент; звужэнне значэння, канкрэтызацыя дзеянняў ці якасці, якія выражаюцца ва ўказанні на форму праяўлення, меру ці ступень [10, 86].

Вучоныя адзначаюць, што беспадстаўнасць размежавання размоўнага і прастамоўнага па ступені экспрэсіі праяўляецца ў тым, што за ступень экспрэсіі нярэдка прымаюць адрозненне эмацыянальнай ацэнкі.

На думку Г.М. Складзюскай, «адзіным лагічным абгрунтаваннем размежавання магла б служыць ступень навізны ці традыцыйнасці таго ці іншага слова...Словы, якія адрозніваюцца ад узуальных толькі «стажам» функцыянавання, варта б не пераводзіць у іншую стылістычную катэгорыю (*разм.* – *прост.*), а ўказаць на іх ненарматыўны характар» [10, 86].

У «Беларуска-рускім слоўніку» (Мінск, 1962) і наступных перавыданнях слоўніка (2-е выд. – 1988 -1989 гг. і 3-е выд. – 2003 г.) у артыкуле «Аб карыстанні слоўнікам» сярод стылістычных памет вылучаецца *прост.* і адзначаецца, што *прост.* (прастамоўнае слова) абазначае, што загаловачнае слова ва ўсім яго аб'ёме або ў адным, дадзеным значэнні знаходзіцца на мяжы літаратурнай мовы і можа быць ўжыта толькі ў зніжаным стылі» [1, т. 1, 9]. У «Русско-белорусском словаре» (Москва, 1953) і наступных перавыданнях слоўніка (9-е выд. – Мінск, 2005) у артыкуле «О пользовании словарем» не аналізуюцца асаблівасці стылістычнай характарыстыкі слоў. Памета *прост.*

падаецца ва «Условных сокращениях» са значэннем ‘просторечное слово, выражение’. Памета *прост.* у ТСБЛІМ і ТСБМ не выкарыстоўваецца.

Паметаі ‘*прост.*’ у перакладных слоўніках суправаджаюцца рускія і беларускія словы розных лексіка-граматычных разрадаў:

– назоўнікі, напрыклад: **ГУЛЯ** *ж. прост.* ... [1, т. 1, 728]; **НЕДОРОСТОК** ... *прост.* ... [8, т. 2, 195]; **ПЕНТЮХ** ... *прост. бран.* ... [8, т. 2, 458]; **СОТЕННАЯ** ... *прост.* ... [9, т. 3, 419] і інш.;

– дзеясловы, часцей са значэннем аднакратнасці, напрыклад: **ВЫБРАХАЦЬ** ... *прост. груб.* ... [1, т. 1, 524]; **НАХОМУТАТЬ** ... *прост. груб.* ... [8, т. 2, 171]; **НАХУЛИГАНИТЬ** ... *прост.* ... [8, т. 2, 171]; **РАЗЖЭНЬВАЦЬ** ... *прост.* ... [3, т. 3, 335]; **СЫПАНУТЬ** ... *однокр. прост.* ... [9, т. 3, 492] і інш.;

– прыметнікі, напрыклад: **ПОЧАТЫЙ** *уст., прост.* ... [8, т. 2, 726];

ПРАНЦАВАТЫ *прост.* ... [3, т. 3, 113]; **ПРЕБОЛЬШУЩИЙ** *прост.* ... [8, т. 2, 736]; **ОСТАТНИЙ** *прост.* ... [8, т. 2, 371] і інш.;

– радзей прыслоўі, напрыклад: **ВСКОРОСТИ** ... *прост.* ... [7, т. 1, 227]; **СЫЗМАЛА, СЫЗМАЛУ, СЫЗМАЛЬСТВА** ... *прост.* ... [9, т. 3, 492]; **ТОКМО** ... *уст. прост.* ... [9, т. 3, 525] і інш.

Памета ‘*прост.*’ суправаджае словы:

– ва ўсім іх аб’ёме, напрыклад: **АДШКУМАТАЦЬ** *сов. прост.* ... [1, т. 1, 211]; **АРХАРОВЕЦ** *прост. 1. ... уст. ...; 2. ... обл.* ... [7, т. 1, 59]; **БАБ//ИЙ** *прост.* ... [7, т. 1, 68]; **НАБЛУДИТЬ** ... *прост. 1. ...; 2. ...* [8, т. 2, 97]; **ХАХАЛЬ** ... *груб. прост.* ... [9, т. 3, 680] і інш.

– у адным, дадзеным значэнні, напрыклад: **АДКАЛАШМАЦЬ** ... *прост.* ... [1, т. 1, 147]; **ЗРАСЦІ** *сов. 1. разг. ... 2. прост.* вырасти, уродиться [2, т. 2, 50]; **КУЛЬНУЦЬ** *сов. 1. ... 2. прост. (выпить)* опрокинуть [2, т. 2, 240]; **НАТАЩИТЬ** ... *1. ...; 2. ... прост.* ... [8, т. 2, 97]; **УБЛЮДО//К** *1. ... уст. прост.* ... [9, т. 3, 570] і інш.

У слоўніках памета ‘*прост.*’ выкарыстоўваецца і ў спалучэнні з іншымі стылістычнымі паметамі:

– ‘*прост.*’ + эмацыянальна-экспрэсіўная характарыстыка слова, напрыклад: **АСПИД** *1. зоол. ...; 2. прост. бран.* ... [7, т. 1, 61]; **БАБНИК** *прост. пренебр.* ... [7, т. 1, 68]; **ЗДЫРДЗИЦА** *сов. груб. прост.* ... [1, т. 1, 1118]; **ПЕРАЖЛУКЦЬ** *сов. 1. ... 2. ... 3. (всё, многое) перен. прост.* ... [2, т. 2, 1046]; **СЛЯМЗИТЬ** ... *груб. прост.* ... [9, т. 3, 379]; **УНЫРНУТЬ**, ... *2. перен. прост.* ... [9, т. 3, 615] і інш.;

– ‘*прост.*’ + храналагічная характарыстыка слова, напрыклад: **ВЫШИБАЛА** ... *1. уст. прост.* ... [7, т. 1, 289]; **ГУЛЬБИЩЕ** *уст., прост.* ... [7, т. 1, 338]; **КРАСНЕНЬКАЯ** ... *прост. уст.* ... [7, т. 1, 680]; **СПРОВОРИТЬ** ... *уст., прост.* ... [7, т. 1, 434]; **ПУДОВИК** ... *уст., прост.* ... [9, т. 3, 129] і інш.

У РБС і БРС слоўніках сустракаюцца выпадкі спалучэння памет ‘*прост.*’ і ‘*обл.*’, напрыклад: **БАХУР** ... *прост. обл.* ... [1, т. 1, 366]; **ВОРКОТ//АНИЕ** *прост. см варкованье; ~ АТЬ прост. обл. см. ворковать; ~ НЯ ... 1. ...; 2. ...; ~ УН прост., обл.* ... [7, т. 1, 208]; **ВЫХЛЭБЫВАТЬ** ... *прост., обл.* ... [7, т. 1, 208]; **ГУЛЁНА** *прост., обл.* ... [7, т. 1, 338]; **ДЕРЖАК** ... *прост., обл.*

... [7, т. 1, 361] і інш. Лічым, паметы 'обл.' і 'прост.' пры адным і тым жа слове парушаюць нарматыўнасць слоўніка ў самой яго аснове, таму яны памылковыя, недапушчальныя.

Дадатковых каментарыяў у прадмове да слоўнікаў патрабуе стылістычная характарыстыка, якая ў рускім і беларускім варыянце слова не супадае, параўн.: **НАСМОТРЕТЬ** ...прост. нагледзець [8, т. 2, 155] — **НАГЛЕДЗЕЦЬ**, ...[11, 361]; **МЕКАТЬ** несов прост. мэкаць [8, т. 2, 43] — **МЭКАЦЬ**, ... (разм.)...[11, 353]; **ОБЛОЖИТЬ** ... 5. (обругать) *груб. прост.* аблажыць [8, т. 2, 282] — **АБЛАЖЫЦЬ**, ... 9. ...Груба аблаяць (разм.)...[11, 17]; **РЯДНО** обл. радно...[9, т. 3, 274] — **РАДНО**, ...[11, 533] і інш.

Лексіка, якая ацэньваецца як прастамоўная, выяўляе прынцыпова розныя асаблівасці як у адносінах сацыяльнай аднесенасці, так і па ступені і характары экспрэсіі. Відавочна, што памета ў гэтым выпадку не выконвае свае функцыі, так як не служыць пэўным і недвухсэнсоўным знакам, які характарызуе слова па лінгвістычных (характар экспрэсіі і стан на шкале «высокае-нізкае») і экстралінгвістычных (сацыяльная аднесенасць) якасцях.

Наяўнасць у прастамоўных і размоўных слоў агульных прымет прыводзіць да таго, што адрозненне ў стылістычнай афарбоўцы гэтых слоў выяўляецца з цяжкасцю. Таму ў розных слоўніках адно і тое ж слова можа суправаджацца неаднолькавымі стылістычнымі паметами.

Шматгадовыя спрэчкі вакол паметы *прост.* вучоныя лічаць безвыніковымі таму, што крыніца ўсіх праблем заключаецца ў супярэчлівым характары самой паметы, у мнагазначнасці тэрміна «прастамоўе». Аб'ектыўныя і відавочныя агульныя прыметы прастамоўнай і размоўнай лексікі маглі б служыць падставай для аб'яднання экспрэсіўнай зніжанай лексікі ў межах адной стылістычнай катэгорыі. Адрозненне ва ўспрыманні пераважнай большасці слоў варта было б дыферэнцыраваць не развядзеннем іх па розных стылістычных катэгорыях (*разм.* ці *прост.*), а дадатковай паметай (*неадабр.* ці *фам.*), бо відавочна, што вуснае маўленне дапускае самы шырокі дыяпазон эмоцый. Прыклады такога выкарыстання паметы *разм.* назіраем у тлумачальных слоўніках беларускай мовы.

Пагаджаемся з Г.М. Складзінскай, якая прапануе адмовіцца ад паметы *прост.*, што тэарэтычна аб'ядноўвае супрацьлеглыя па сваіх якасцях лексічныя разрады («літаратурнае» і «пазалітаратурнае» прастамоўе), а на практыцы робіць вельмі неўпарадкаваным сам метад стылістычных кваліфікацый.

Літаратура

1. Беларуская-рускі слоўнік: У 3 т. : Больш за 110 000 слоў. Т. 1. А–З / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – 3-е выд. – Мінск : БелЭн, 2003. – 1120 с.
2. Беларуская-рускі слоўнік: У 3 т. : Больш за 110 000 слоў. Т. 2. З–П / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – 3-е выд. – Мінск : БелЭн, 2003. – 1120 с.
3. Беларуская-рускі слоўнік: У 3 т. : Больш за 110 000 слоў. Т. 3. П–Я / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – 3-е выд. – Мінск : БелЭн, 2003. – 1120 с.
4. Введенская, Л. А. Русская лексикография: учеб. пособ. / Л.А. Введенская. – Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ», 2007. – 352 с.

5. Калинин, А.В. Лексика русского языка: учеб. пособ. для студентов вузов, обуч. по спец. «Журналистика» / А.В. Калинин. – 3-е изд. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – 232 с.
6. Кожина, М.Н. Стилистика русского языка: Уч. для пед. ин-тов / М.Н. Кожина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1983. – 221 с.
7. Русско-белорусский словарь: В 3 т. : Около 110 000 слов. Т. 1. А–Л / НАН Беларуси, Ин-т языкознания им. Я. Коласа. – 9-е изд. – Минск : БелЭн, 2005. – 735 с.
8. Русско-белорусский словарь: В 3 т. : Около 110 000 слов. Т. 2. Л–П / НАН Беларуси, Ин-т языкознания им. Я. Коласа. – 9-е изд. – Минск : БелЭн, 2005. – 783 с.
9. Русско-белорусский словарь: В 3 т. : Около 110 000 слов. Т. 3. П– Я / НАН Беларуси, Ин-т языкознания им. Я. Коласа. – 9-е изд. – Минск : БелЭн, 2005. – 800 с.
10. Скляревская, Г.Н. Еще раз о проблемах лексикографической стилистики / Г.Н. Скляревская // ВЯ. – М. : Наука, 1988, № 3. – С. 84-97.
11. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : Больш за 65000 слоў / пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко; афармленне А.М. Хількевіча. – 2-е выд. – Минск : БелЭн, 1999. – 784 с.
12. Цікоцкі, М.Я. Стылістыка беларускай мовы / М.Я. Цікоцкі. – Минск: Вышэйш. шк., 1976. – 304 с.

Н.Э. Шандроха (Гродна)

МАЎЛЕНЧАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ СТУДЭНТА ЯК СКЛАДНІК ЯГО ДУХОЎНАЙ КУЛЬТУРЫ ВА ЎМОВАХ БЕЛАРУСКА-РУСКАГА ДВУХМОЎЯ

*Добра, калі чалавек ведае шмат моў, але найперш трэба
валодаць роднымі словам і мовай таго народа, на зямлі якога
жывеш. Без гэтага цяжка, а часам і нельга па-сапраўднаму
далучыцца да багатага жыццёвага вопыту беларусаў, да вынікаў
пазнавальнай дзейнасці мудрага і руплівага народа, мова якога
мае ўсе падставы заняць належнае месца ў грамадстве.*

Г. Малажэй

Так ужо склалася па волі гістарычнага лёсу, што і на пачатку XXI стагоддзя беларуская мова, заканадаўча аформленая як дзяржаўная, працягвае мець патрэбу ў абароне свайго існавання. Варта прызнаць, што ва ўмовах дзяржаўнага беларуска-рускага двухмоўя сёння руская мова значна дамінуе ў сферы грамадска-палітычнай і дыпламатычнай дзейнасці, сістэме навучання, сродках масавай інфармацыі і прапаганды, навуцы, кнігавыдання, абслугоўванні, справядлівасці, асабістай перапісцы і інш. На жаль, беларуская мова не з’яўляецца сёння рэальным сродкам зносін нацыі. У дачыненні да сказанага нашы суайчыннікі ў апытальнай анкеце не задумваючыся працягваюць сцвярджаць, што па нацыянальнасці яны – беларусы, але іх родная мова – руская. Як вядома, мова жыве, развіваецца і удасканальваецца толькі ў камунікацыі, і пры адсутнасці рэальнай камунікатыўнай прасторы любая мова